

Barbara GAJEWSKA-PODKAŃSKA

ROLA WYMOWY W PROCESIE NAUCZANIA JĘZYKÓW OBCYCH

Streszczenie. Artykuł omawia rolę fonetyki w procesie nauki języków obcych. Postuluje się wprowadzenie w pierwszym etapie nauki języka serii ćwiczeń fonetycznych. Opanowanie zasad wymowy na początku nauki języka obcego pomaga uniknąć złych nawyków wymowy, jak również przyspiesza naukę czytania, a także w większości wypadków daje właściwy obraz wypowiedzianego tekstu.

W obecnych czasach, kiedy wzrasta wymiana naukowa, kulturalna i turystyczna, kiedy polscy specjaliści wyjeżdżają za granicę, biorą udział w międzynarodowych konferencjach, kiedy coraz poważniejszą rolę odgrywa międzynarodowa współpraca w różnych dziedzinach, ogromnie wzrasta funkcja komunikacji ustnej a zatem znajomości języków obcych.

W takiej sytuacji przed szkolnictwem stoi szczególnie ważne zadanie opanowania i zrealizowania programu tak, by dać niezbędne podstawy do opanowania języka obcego. W tym celu należy uwzględnić w procesie nauczania ćwiczenia zmierzające do uzyskania poprawnej wymowy. Przy czym nie bez znaczenia pozostaje fakt kolejności pracy z uczniami. Praktyka wykazuje, że wprowadzanie mówienia przed czytaniem jest skuteczniejsze dla procesu przyswajania języka. Podiuga to za sobą kilka pozytywnych, z punktu widzenia dydaktyki, konsekwencji:

1. Wzrost aktywności grupy, ponieważ mówienie wymaga szybkich i krótkich odpowiedzi.
2. Szybciej opanowuje się czytanie, bowiem uczący się łatwiej identyfikuje zespoły liter dzięki poznanym jednostkom wyższego rzędu, tj. całych wyrazów a nawet zdań w początkowej fazie mówienia.

Rozpoczęcie procesu dydaktycznego od mówienia łączy się ze zwróceniem uwagi na prawidłową wymowę. Przy czym nauczanie wymowy powinno być prowadzone systematycznie a nie przypadkowo, przy okazji. Wiadomo, że prawidłowa wymowa pozwala identyfikować tekst, którego nie widzimy, a niejednokrotnie, jak to ma miejsce w języku francuskim, drobne na pozór różnice stanowią o sensie wypowiedzi. I tak np. odróżnienie liczby mnogiej w zdaniu "Les garçons parlent" od liczby pojedynczej w zdaniu "Le garçon parle" łatwe do uchwycenia w tekście pisanym, przy wypowiedzi opierać się będzie na odróżnieniu odpowiednich głosek. W pierwszym zdaniu jedynie (e) z rodzajnika les różni się od (e) rodzajnika liczby pojedynczej le.

Wychwycenie różnicy między (e) fermé i (e) must pozwoli uniknąć ewentualnego nieporozumienia. Przykładów podobnych można mnożyć wiele.

Za wprowadzeniem ćwiczeń wymowy przed czytaniem przemawia również inny ważny argument, tj. uniknięcie złych nawyków wymowy. Wiadomo, że wytwarzanie nowych nawyków jest łatwiejsze niż oduczanie wcześniej nabytych i ugruntowanych niepoprawnych przyzwyczajzeń. Problem eliminowania czy oduczenia złych nawyków nabiera coraz większego znaczenia i są nawet propozycje, aby na kierunkowych studiach filologicznych wprowadzać na samym początku korekcyjne ćwiczenia fonetyczne.

W przypadku lektoratów, na wyższych uczelniach, zagadnienie to jest nie mniej złożone. Zwykle lektor dysponuje zbyt małą ilością godzin, bo w większości wypadków, ogranicza się do dwóch godzin tygodniowo. Ponadto, co w znaczny sposób utrudnia zadanie, u większości studentów daje się zauważyć nikła motywacja nauki języka obcego, a niejednokrotnie stosunek wręcz lekceważący. Równie ważkim problemem jest dobór podręcznika, który ma być pomocą dla lektora i studenta - a tu notuje się szczególne trudności.

Na pierwszych latach studiów tworzy się grupy na dwóch poziomach, tj. kontynuujące naukę danego języka (zaawansowane) i grupy początkujące. W obydwu tych przypadkach wprowadzenie ćwiczeń fonetycznych wydaje się sensownym zabiegiem. W przypadku grupy kontynuującej naukę, w wielu sytuacjach, chodzić będzie o oduczenie złych nawyków, a w grupach początkujących o wyrobienie nowych nawyków. Rolą lektora jest zatem pokonanie barier psychologicznych u słuchaczy, a wobec braku ćwiczeń fonetycznych w podręcznikach, także opracowanie serii takich ćwiczeń.

Jako kryteria doboru przy układaniu ćwiczeń należy uwzględnić:

- analizę kontrastów międzyjęzykowych, tj. zestawienie systemu fonicznego języka ojczystego i obcego, aby następnie wyodrębnić te elementy języka obcego, które nie występują w języku ojczystym i mogą stanowić trudności w nauce wymowy;
- analizę kontrastów wewnątrzjęzykowych, tj. wychwycenie różnic między głoskami języka obcego.

Praktyka wykazuje, że wychwycenie różnic pomiędzy niektórymi głoskami nie oznacza jeszcze, że można je łatwo naśladować.

Opanowanie systemu fonicznego języka obcego przebiega w dwóch etapach:

- wyrabianie słuchu fonematycznego, tzn. zdolności wysłyszenia i rozróżnienia dźwięków języka obcego, które nie występują w mowie ojczystej, poprzez demonstrowanie bezpośrednio, a jeszcze lepiej stosując nagrania na taśmie magnetofonowej,
- uświadamianie mechanizmów powstawania dźwięków i poprawne ich wymówienie.

W prawidłowej artykulacji uwzględnia się ruchy języka, układ warg, położenie podniebienia miękkiego itp. Wskazówki dotyczące działania tych elementów mogą być stosowane w przypadku, gdy student źle naśladuje sły-

szane dźwięki i uświadomienie mu mechanizmów powstawania głoski zwykle przynosi pożądany skutek, tj. prawidłowe wymówienie danego dźwięku. Nie ma natomiast sensu rozpoczynać ćwiczeń fonetycznych od tych informacji.

Pozważając rolę wymowy w procesie nauczania języków obcych opieram się na własnych obserwacjach czerpanych w trakcie nauczania języka francuskiego, sądzę jednak że właściwe opanowanie wymowy jest pomocne również przy nauce innych języków.

System fonetyczny języka francuskiego należy do skomplikowanych i opanowanie go wymaga dość dużego wysiłku zarówno ze strony uczącego jak i słuchacza. Ponadto należy przezwyciężać opory słuchacza w próbach naśladowania głosek francuskich, co łączy się z pewnego rodzaju gimnastyką ust, a co może wydać się nienaturalne, przesadne czy wręcz śmieszne.

O ile system spółgłoskowy w języku francuskim nie przedstawia większych problemów dla Polaków z wyjątkiem może (R) *grasseyé*, o tyle system samogłoskowy jest o wiele bogatszy niż w języku polskim. I tak należy zwrócić uwagę na te samogłoski francuskie, których nie ma w języku polskim: a więc na (i), (e) *fermé*, (o) *fermé*, (y), (œ), (ø), samogłoski nosowe oraz e nieme.

Wprowadzając ćwiczenia fonetyczne nie należy skumulować zestaw słów, a następnie krótkich zdań, zawierających te głoski, które pragniemy przeciwdziałać. W trakcie ćwiczeń największą uwagę zwracamy na te elementy foniczne i ćwiczymy je intensywniej niż dźwięki podobne do języka ojczystego, które nie powinny przedstawiać większych trudności w opanowaniu.

Na przykład głoska (i) jest nieco odmienna niż w języku polskim i aby ją przyswoić możemy wprowadzać takie słowa jak np.: *livre*, *ici*, *film*, *Paris*, *Sophie* itp., a następnie krótkie zdania np.: *Marie est jolie* czy *Philippe lit un livre* lub *Le livre est difficile*. W ten sposób głoska (i) będzie kilkakrotnie wymawiana, przy czym każdy ze słuchaczy powinien powtórzyć kilka słów i zdań, a prowadzący zajęcia powinien czuć i korygować, zasadniczo aż do uzyskania poprawnej wymowy.

W ten sposób postępujemy z kolejnymi samogłoskami i kiedy uzyskamy poprawną wymowę można przejść do następnego etapu, a mianowicie do ćwiczeń przez kontrast, tzn. tak zestawiamy słowa, aby wydobyć różnice pomiędzy samogłoskami np.: (i) z (y) przeciwstawiając słowa *lire* - *lune*, *vis-à-vis*, itd. Tak samo postępujemy z kolejnymi samogłoskami kontrastując (y) z (u), (e) z (é), (ø) z (o), (a) z samogłoską nosową (ã), (o) z (õ) i (E) z (Ë).

Po przeprowadzeniu serii ćwiczeń na wszystkie samogłoski można przejść do dalszego etapu nauczania, ale przez cały okres nauki należy pamiętać o udoskonalaniu wymowy i co jakiś czas powracać do ćwiczeń korygujących.

РОЛЬ ПРОИЗНОШЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Р е з ю м е

В статье обсуждается роль фонетики в процессе изучения иностранных языков. Высказывается пожелание введения на первом этапе обучения языку серии фонетических упражнений. Освоение правил произношения в начальном этапе изучения иностранного языка помогает избежать неправильных навыков произношения, а тоже ускоряет обучение чтению, одновременно в большинстве случаев даёт верную картину высказываемого текста.

THE FUNCTION OF PRONUNCIATION IN THE PROCESS
OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

S u m m a r y

The article discusses the function of phonetics in the process of foreign language teaching. It is suggested to introduce a series of phonetic exercises in the first stage of teaching. The acquisition of phonetic rules at the beginning stage of teaching helps to avoid incorrect pronunciation habits and to advance the reading process. In most cases the correct pronunciation gives the appropriate picture of a spoken text.